

LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN GÖZÜ İLE EĞİTİME VE YÜKSEKÖĞRETİME BİR BAKIŞ¹

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KOÇYİĞİT

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
mkocyigit@aku.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Eray EĞMİR

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
eegmir@aku.edu.tr

Mustafa AKÇİL

Millî Eğitim Bakanlığı Antalya İl Milli Eğitim Şube Müdürü
mustafa.akcil@udo.edu

Öz

Bu çalışmada lise öğrencilerinin hedefledikleri üniversite ve bölümden beklentileri ve genel anlamda eğitim ve yükseköğretime bakış açıları hakkında fikir edinilmeye çalışılmış ve öğrencilerin neden üniversite okumak istediklerinin, ne amaçla eğitim aldıklarının tespit edilmesi hedeflenmiştir. Araştırma nitel, betimsel bir saha taraması araştırmasıdır. Araştırma fenomenolojik araştırma desenindedir. Veriler kodlanırken sürekli karşılaştırma metodu kullanılmıştır. Örneklem seçiminde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, araştırmanın amacına uygun olarak seçilen 2016-2017 eğitim yılında Türkiye’de Ege bölgesinde bir ilde lise son sınıfta okuyan, sekiz farklı okul türüne kayıtlı, araştırmaya katılmak için gönüllü 161 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerden 55’i erkek, 106’sı kadındır. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış bir görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır ve verilerin analizinde nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak yükseköğretimin amaçları ile lise çağındaki öğrenci kitlesinin amaçlarının uyuşmadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretimin Amaçları, Lise Öğrencileri, Beklentiler, Üniversite Sınavı

A GLANCE AT EDUCATION AND HIGHER EDUCATION FROM THE PERSPECTIVE OF HIGH SCHOOL SENIOR STUDENTS

Abstract

In this study it was aimed to get an idea about the expectations of high school students from the university and the department they want to enter and about their points of view about higher education in particular and education in general. Why they want to go on higher education and for what purpose they want to get education was aimed to be defined. The study is a qualitative, descriptive survey. It is designed as a phenomenological research. Constant comparison technique was used while coding the data. The sample was taken using maximum variation sampling. The study group consists of 161 volunteered senior students studying at 8 different types of high schools in a city in the Aegean region of Turkey in the academic year 2016-2017. 55 of the participants are male and 106 of them are female. The data was collected via a semi structured interview form and analyzed through content analysis. As a result of the study it can be said that the objectives of higher education and the goals of the students at high school disaccord.

Keywords: Objectives of Higher Education, High School Students, Expectations, University Exam.

¹ Bu çalışmanın ilk hali 14-16 Eylül 2017 tarihlerinde Uşak Üniversitesi’nde düzenlenen *I. Uluslararası Eğitim Araştırmaları ve Öğretmen Eğitimi Kongresi (ERTE Congress)*’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Giriş

Eğitim insanın varoluşu kadar eski ve bu varoluştan ayrılmaz bir olgudur. Eğitime yönelik çabaların özünde insanın öğrenmeye dönük bitmek bilmeyen ihtiyacı vardır. Tarih boyunca bilgi, deneyim, öğrenme ve yaşantı ile bunların bireyden bireye aktarılması süreçleri var olduğu günden beri eğitime dönük eylemler devam edegelmiştir. İnsan doğumdan hatta doğum öncesi süreçten başlayarak öğrenmekte ve öğrendikleri sonucunda davranış örüntüleri oluşturmaktadır.

Eğitim olgusunu tanımlamada bu olguya farklı yaklaşımlardan hareketle sosyolojik, psikolojik ve ekonomik bakış açılarının öne çıktığı görülmektedir. Sosyolojik anlamda eğitim, insanı toplumsallaştıran, onun ait olduğu toplumun kültürünü kazanmasını, topluma etkin katılım göstermesini ve toplumun kültürünü geliştirmesini sağlayan bir olgudur. Örneğin İbn Haldun Mukaddime’de eğitim-öğretimi toplumsal bir kurum olarak görmüştür. Hatta çocuğun kişiliğine kalıttan çok eğitim ve toplumun törelerinin ve çevrenin yön vereceğini ifade etmiştir (Tezcan, 2013: 2). Eğitimin toplumsal işlevleri açık ve gizli işlevler olarak ikiye ayrılır. Açık işlevler toplumsallaştırma, uygarlık birikimini aktarma, yenilikçi bireyler yetiştirme, siyasal amaçlara uygun bireyler yetiştirme, ekonomik beklentilere uygun bireyler yetiştirme, toplumsal hareketliliğe katkı sağlama iken, gizli işlevleri ise bireysel gelişime katkı sağlama, eş seçimi, çocuk bakıcılığı ve toplumsal ağları güçlendirmektir (Topses, 2011: 2).

Toplumun dengeli bir sistem olarak gören işlevselciler insan vücuduna benzettikleri toplumun organları olan kurumların toplumsal uyumu ve birliği tesis ettiğini ifade etmişlerdir (Murphy, 1979: 9). Bu akımdan gelen Durkheim (1956; Akt. Tezcan, 2013: 16) eğitimin görevinin genç kuşağın metodik olarak toplumsallaştırılması olduğunu belirtmiştir. Toplumsallaşma bireyin topluma kazandırılması sürecidir. Bu süreçte toplumca kabul edilen norm ve değerler bireye aktarılır. Bu yolla birey edilgen bir konumda kabul edilmez; aksine toplumsal değerleri içselleştirirken topluma kendi kapasitesi nispetinde katkı yapar (Topses, 2011: 2). Parsons da eğitimin toplumsallaşma işlevini bireylerin gelecekteki rollerine uyum sağlamaları, kapasitelerini geliştirmeleri ve onları farklı meslek alanlarına yönlendirme şeklinde yerine getirdiğini belirtmiştir (Parelius ve Parelius, 1978: 9).

Klasik Marksizm’in bakış açısıyla eğitimin temel amacı mesleğe dair zihinsel becerilerin kazandırılmasından çok, uygun değerlerin benimsetilmesi yoluyla mevcut düzenin –ki bu değerler sosyalist değerler ve komün bir toplum düzenini öngörmekteydi- desteklenmesidir. Bunun ardından Yeni Marksçı görüşler okulun baskıcı düzenin kapitalist çıkarlarına hizmet ettiğini ve toplumdaki temel sınıfların tutum ve davranışlarını yeniden üreterek eşitsizliği pekiştirdiğini savunmaktadır (Tan, 1990: 565). Bir bakıma zorunlu eğitim kapitalist toplumda bir denetim

organı görevi görmekte ve toplumu oluşturan bireyleri sisteme sadık ve yerine getirmesi gereken ödevleri ihmal etmeyen bir yığın haline getirmektedir.

Bu bağlamda teknokrazi miti olgusunu ortaya atan Collins, bunu çağdaş toplumdaki görevleri ancak yüksek bilişsel becerilere sahip olanların yapabileceği şeklindeki inanış olarak tanımlamış ve bu durumun kişinin ne öğrendiğini değil, ne kadar süre okula gittiğini önemli hale getirdiğini savunmuştur. Bu nedenle Collins bu sistemin uzun süre geçerli olamayacağını, çünkü eğitimin niceliğinin niteliğinin önüne geçmesi sonucu insanların eğitimin kendi başına bir değer olmaktan çıktığını görerek hayal kırıklığı yaşayacaklarını ve bir araç haline dönüşen eğitimin halkın gözünden düşeceğini ifade etmiştir (Tan, 1990: 569). Freire'e (2014) göre ise eğitimin işlevi toplumsal gerçeklik ile bilinç arasındaki bağı kurmak için pedagojik teknikleri işe koşturmak. Çünkü nesnel dünyayı tanımak ancak kendini tanımakla gerçekleşir. Buna karşın kapitalist eğitimin amacı bireyin kendini anlaması değil bireyi baskın-yönetici sınıfın değerleriyle kültürlemektir. Bu da bireyi kendine yabancılaştıran bir etki yapmaktadır.

Eğitimin psikolojik yönüne vurgu yapan eğitimciler göre eğitim, bireyde potansiyel halde bulunan yetenek, ilgi ve eğilimleri en üst düzeye çıkarmak ve bu amaçla çevre ayarlaması yapmaktır. İdealist bakış açısına göre eğitim, dışsal etmenlerden çok bilinç, yet, erdem gibi psikolojik unsurlarla ilişkilendirilmiştir ve bu anlayıştaki temel amaç belli bir ideale erişmektir (İnal, 2008: 131). İdealist eğitim insanlara hemen ve her yerde kalıcı bir önem ve değere sahip olan şeylerin öğretilmesi ve bu anlamda olguların değil ilkelerin öğrenciye aktarılması gerektiğini savunur. Platon'a göre eğitimin görevi kişiye önceden zihninde bulunan ancak unuttuğu ideleri hatırlatmaktır. Aristo'ya göre ise eğitimin amacı, altın orta kavramıyla ifade ettiği, yani içsel arzularını erdemlerle dengelemiş ve topluma bu haliyle sağlıklı biçimde katılmış bireyi yetiştirmektir. Helenistik dönemde entelektüel insanlar, Stoacılar ise huzura kavuşmuş kişiler meydana getirmek eğitimin ödevi olmuştur (Cevizci, 2016: 33; Ergün, 2011: 28).

Orta Çağ'da eğitim bir zihinsel terbiye aracı olarak görülmüş, dünya nimetlerinden arınıp Tanrı'ya ulaşmanın bir yöntemi olarak benimsenmiştir. Modern dönemlerde bilginin elde edilmesinde akı/deneyimi vurgulayan Rasyonalistler ve doğayı öne alan Romantikler, eğitimin hep olumlu potansiyelleri ortaya çıkarıcı yönünü vurgulamışlardır. Ancak 15. Yüzyılın sonlarında feodal sistemin yerini almaya başlayan kapitalist sistemin felsefi temelini oluşturan Reform, Rönesans, Sanayileşme gibi gelişmeler eğitim olgusunu temelden değiştirmiştir. Bu dönemde parasız, zorunlu ve eşitlikçi hale gelen eğitim kiteselleşmiş ve eğitimin işlevi bireyin geleneksel kültüre uyarlanmasından vasıflı işgücü yetiştirmeye doğru kaymıştır. Bu durum ise eğitimi bilimselleştirmiş, laikleştirmiş ve sınıfsallaştırmıştır.

Sanayileşme merkeze ekonomik büyüme, üretim süreçleri ve kâr olgusunu alınca, insanın duyuşsal boyutu ihmal edilmiş ve üretime uygun zihinsel yeterliliğe sahip bireyler yetiştirmek eğitimin amacı olmuştur (Cevizci, 2016: 131; Ergün, 2011: 28-29; İnal, 2008). Bu anlayış çerçevesinde eğitim, ulus-devletin yeniden üretimini sağlar hale gelmiştir. Eşitliği sağlamak ve okulu minyatür bir toplum şeklinde tasarlayarak okuldan topluma geçişi kolaylaştırmak adına eğitim devletin elinde araçsallaşmıştır.

Son yıllarda bu eğitim sistemine dönük eleştiriler eleştirel pedagoglar tarafından sıkça dile getirilmiştir. Örneğin Apple (Akt. Tezcan, 2013: 134) devletin okul, müfredat ve ders kitaplarıyla baskın sınıfın kültürel birikimini zorla tüm insanlara aktardığını belirterek bunu hegemonya kavramı ile ifade etmiştir. Eğitim sürecinde asıl yapılan, toplumsal iş bölümünün konumları için bireylerin seçilmesi ve kendi konumunun gerektirdiği bir eğitim sürecine tabi tutularak sınıf eşitsizliğinin nesiller boyunca tekrar eden biçimde üretilmesidir (Freire, 2014). Yine Althusser (2010: 159) okulun bir sürü beceri öğrettiğini ancak bunun temelinde egemen ideolojiye tabi olma ya da bu ideolojinin pratikteki hâkimiyetini sağlamlaştırma amacı güttüğünü ifade etmektedir.

Eğitimin ekonomik yönünü önceleyen düşünürler ise eğitimi bir yatırım olarak görmüşlerdir. Eğitimin ekonomik yapıyla en önemli ilişkisi olan iş gücünü kalifiye etme işlevi doğrultusunda, eğitim süreci öğrencilerin bir hammadde olarak koyulduğu, sonunda bilgili ve becerili işgücü olarak çıktığı bir sistem olarak görülmektedir. Bu anlayış dahilinde eğitim kişiye meslek kazandıran bir süreçtir. Eğitimin ekonomik yönüne ciddi bir vurgu yapan Marksizm ve onun eğitim ideali olan politeknik eğitim sisteminde insan aynı çatı altında hem üretim sürecine katılarak emeğinin ürününe sahip olacak, hem de eğitim alacaktır. Böylece, her üretim ortamı eğitim, her eğitim mekânı da üretim ortamı olarak işlev görecektir (İnal, 2008: 11).

Günümüz bilgi toplumlarında ise bireylerden bilgiye ulaşması, ulaştığı bilgide amacına dönük kısımları ayırt etmesi, bilgiyi nitelikli biçimde kullanarak yeniden üretmesi ve bu bilgiyi karşılaştığı problem durumlarında kullanması beklenmektedir (Şentürk ve Dündar, 2017: 12). Drucker (1993) bilgi toplumunda herhangi bir kimsenin, her dört-beş yılda bir bilgilerini güncellemesi gerektiğini, aksi takdirde eskimiş bilgilere sahip olacağını ifade etmiştir. Toffler (1981) ise hızlı değişimlerin yaşandığı bu devirde “öğrenenlerin” dünyaya egemen olacaklarını; “bilenlerin” ise var olmayan bir dünyanın bir parçası olduğunu söylemiştir.

Genel anlamda eğitimin amaçları üzerinde bu şekilde durduktan sonra, amaçların öğretim kademelerine göre değişiklik gösterdiğini tekrar belirtmek gerekmektedir. Bu noktada, ortaöğretim kademesinin özel hedeflerinin altının çizilmesi önemlidir. Ortaöğretim, “ilköğretimden sonra dört yıllık öğrenim veren ve bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde

asgari ortak bir genel kültür vererek hayata ve yükselmelerine hazırlayan programların uygulandığı resmi ve özel ortaöğretim okul/kurumlarından oluşmaktadır” (MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2017a). Temel eğitimini tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci, ortaöğretime devam etme, ortaöğretim imkânlarından ilgi ve kabiliyeti ölçüsünde yararlanma hakkına sahiptir (Erdem, 2015: 12). Ortaöğretimin amacı; öğrencilere ortak bir genel kültür vermek, bireysel ve toplumsal sorunlara dair farkındalık sağlamak ve çözüm yolları aramak, ülkenin sosyoekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak bilinci kazandırarak öğrencileri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, yükseköğretime, mesleğe veya iş alanlarına hazırlamaktır (“Türkiye’de Eğitimin Mevcut Durumu”, t.y., para. 4).

Bu anlamda ortaöğretim kademesi yükseköğretime veya mesleğe geçiş basamağını oluşturan önemli bir öğretim kademesidir. Günümüzde yükseköğretimin bireylerin hayatında artan önemi göz önüne alındığında ortaöğretim kademesinin yükseköğretime devam etme ve bu anlamda meslek seçimi gibi önemli kararların verildiği bir dönem olduğu ifade edilebilir. Bu dönemde yükseköğretime devam etme/etmeme seçimi ve devam etme seçeneği sonucunda hangi bölümün okunacağı, hangi alanda bir mesleki eğitimin alınacağı gibi hayata ilişkin kritik kararlar bireyleri beklemektedir. Bu nedenle orta öğretim bireyin gelecekteki yaşantısını doğrudan etkileyen bir özelliğe sahiptir. Ülkemizde üniversiteye girişin çalışmayı gerektiren bir sınava bağlı oluşu, genç nüfusun toplam nüfustaki payı, bazı mesleklerin yoğun ilgi görmesi gibi nedenler göz önüne alındığında bu kademedeki öğrencinin göstereceği performans ve sonrasında yapacağı seçimler, bireyin tüm yaşantısını olumlu veya olumsuz anlamda etkileyecektir.

Türkiye’de ortaöğretim kurumları temelde genel ve mesleki ve teknik liseler olarak ikiye ayrılmaktadır. Genel liseler ilköğretime dayalı en az dört yıllık zorunlu eğitimle öğrencilere genel kültür kazandırmanın yanı sıra, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda hem yükseköğretime hem de geleceğe hazırlayan eğitim öğretim sürecidir. Bu okullar temelde uyguladıkları programlar yoluyla öğrencileri yükseköğretime hazırlayan okullardır; ancak, sınıflarda bulunan öğrenci sayıları, öğretmen seçimi, giriş koşulları, yabancı dil ağırlığı vb. bakımlarından bazı farklılıklar göstermektedirler. Mesleki liseler ise ilköğretime dayalı en az dört yıllık zorunlu eğitimle öğrencilere genel kültür kazandırmanın yanı sıra, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime, hem yükseköğretime hem mesleğe veya geleceğe ve iş alanlarına hazırlayan eğitim öğretim sürecidir. Bu anlamda lise türlerinden bir mesleğe hazırlayan ya da bir meslek kazandıran okul mesleki ve teknik öğretim okullarıdır. Mesleki ve teknik öğretim okulları, öğrencileri genel ortaöğretimin amaçları ile birlikte onları iş ve

meslek alanlarına iş gücü olarak yetiştiren ve yükseköğretime hazırlayan ortaöğretim okullarıdır (MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2017a).

2017-2018 eğitim-öğretim yılı başında liselere geçişte yeni bir sistemin uygulanmasına karar verilmiştir. "Eğitim Bölgesi ve Sınavsız Mahalli Yerleştirme Sistemi" olarak açıklanan yeni sistemin kısa adı ise "Liseye Geçiş Sistemi" olarak sunulmuştur. Yeni sistemde öğrenciler, adreslerine en yakın beş okuldan birini seçecekler ve evlerine yakın okullara yerleştirilen öğrencilerin oranı % 90 civarında gerçekleşecektir. Belirlenecek nitelikli okullara girmek isteyen 8. sınıf öğrencileri ise Millî Eğitim Bakanlığı'nca [MEB] Haziran başında yapılacak merkezi sınava katılacaklardır ("10 Soruyla Liseye Geçiş", 2017).

Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrenciler 9. sınıfta genel ve ortak bir eğitim aldıktan sonra 10. sınıfta alanlara ayrılmaktadırlar. Ortaöğretim sonrasında ise aldıkları diploma ile iş hayatına atılabilecekleri gibi yükseköğretime devam etmeyi de tercih edebilirler. MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı'nın (2017b) 2016-2017 eğitim-öğretim yılı 1. Dönemine ilişkin sunduğu verilere göre ortaöğretimde % 82,54 okullaşma oranı ile 5 513 731 öğrenci bulunmaktadır. Ortaöğretimde genel liselerin öğrenci sayısı 2 912 093 (% 52,82) iken mesleki ve teknik liselerin öğrenci sayısı ise 1 967 232 (% 35,68) olarak gerçekleşmiştir.

Bu anlamda ortaöğretim kademesinin bireyin meslek seçimine ilişkin kararlar aldığı bir dönem olduğu ifade edilebilir. Bireyin yaşamında vereceği önemli kararlardan biri olan meslek seçimi bireyin nasıl bir işte çalışmak istediğinin yanında, hayat standardını, çevresini, dünya görüşünü ve ideallerini etkileyen bir seçimdir (Hamamcı, 2013: 285). Bununla birlikte mesleki eğitimin uzmanlaşma düzeyinde verildiği yükseköğretim kademesi de, bilgi toplumuna uyum sağlamış, eğitimli insan yetiştirme konusunda üstlendiği rol dolayısıyla hem ulusal, hem de uluslararası boyutta ciddi bir önem kazanmıştır (Sakinç ve Bursalıoğlu, 2012). 19. yy herkesi ilköğretime, 20. yy ortaöğretime, 21. yy ise yükseköğretime dâhil etme yönüyle öne çıkmaktadır (Ergün, 2011).

Başlangıçta, dini nitelikli bir eğitim kurumu olan üniversiteler, tarihsel gelişim sürecinde toplumsal, siyasi ve ekonomik yönden değişen amaçlara uyum sağlayarak modern anlamına kavuşmuştur. Tanım olarak üniversite, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve akademik yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul ve alt bölümlerden oluşan, öğrencilerine belli uzmanlıklar kazandıran ve ayrıca toplumun entelektüel mirasını geliştiren ve yayan bir öğretim ve araştırma kuruluşudur (TES, 2009: 34-35).

Yükseköğretim; ortaöğretime dayalı, en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar. Yükseköğretimin temel amacı ve görevi, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde

ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek, çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak, araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak ve ülkeyi ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmaktır (MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2017a).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan refah ortamı üniversiteye olan talebi artırmış; bunun üzerine ülkeler yükseköğretime erişimi kolaylaştırma adına düzenlemeler yapmışlardır. UNESCO (2018) verilerine göre 30 yıl öncesinde yüksek öğretimde öğrenci sayısı 20 milyon iken 2017 yılında bu sayı 215 milyona ulaşmıştır. Ülkemizde de yükseköğretime erişimde buna benzer bir gelişimin gerçekleştiği söylenebilir. DPT (2006) ve TÜİK (2014) verilerine göre 1950 yıllarında % 1,3 olan yükseköğretim brüt okullaşma oranı, 2014 yılına gelindiğinde % 82'lere ulaşmıştır. Yükseköğretim Kurulu [YÖK] (2018) verilerine göre 1974 yılında 262 302 öğrenci yükseköğrenim görmekte iken 2016-2017 eğitim-öğretim yılında 6 627 505 okumakta olan öğrencinin yanı sıra 1 306 708 yeni kayıt olduğu gözlenmektedir.

Bu bilgiler ışığında bireylerin nitelikli şekilde eğitilmesi ile ülkenin ekonomik seviyesi üzerinde doğrudan etkide bulunan ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerine ilişkin hem yurt içi hem de yurt dışında memnuniyet ve algı üzerine çalışmalar artmaktadır. Örneğin Karadağ ve Yücel (2017) altı alanda öğrencilerin üniversiteleri hakkındaki memnuniyetlerinin nasıl şekillendiğine ilişkin bir araştırma yapmışlardır. Bununla birlikte ÖSYM (2017)'nin yayımladığı sayısal bilgilere göre 2017 yılında Lisans Yerleştirme Sınavı sonuçlarına göre tercih yapma hakkı bulunan 1 846 880 adaydan 994 766 tanesinin tercih yapması ve YÖK'ün bunun üzerine tercihlerin bu denli düşük olmasının nedenlerini araştırması ("YÖK 852 Bin Adaya", 2017) gibi güncel gelişmeler göz önüne alındığında ortaöğretime dönük öğrenci algılarının değerlendirilmesi önemli görülmektedir.

Bu doğrultuda çalışmada lise öğrencilerinin okudukları okul ve bölüme ilişkin memnuniyet düzeyleri, okul ve bölümü tercih etme sebepleri, üniversiteye bakışları ve üniversite eğitimine ve bu eğitim sonrası hayata ilişkin beklentileri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerden yola çıkarak öğrencilerin lise tercihlerini hangi faktörlere dayalı yaptığının belirlenmesi, ne amaçla lise ve üniversite eğitimi aldıklarının tespit edilmesi, üniversite ve sonrası hayata dair bakış açısı hakkında bilgi edinilmesi ve yükseköğretimin amaçları ile lise öğrencilerinin amaçlarının ne oranda kesiştiği üzerinde bir analiz yapılması hedeflenmiştir.

1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada lise öğrencilerinin istedikleri üniversite ve bölümden beklentileri ve genel anlamda eğitim-öğretime ve özelde yükseköğretime bakış açıları hakkında fikir edinilmeye çalışılmış ve elde edilen verilerden yola çıkarak öğrencilerin neden üniversite okumak istediklerinin, ne amaçla eğitim aldıklarının tespit edilmesi, üniversite giriş sınavında kendisinden başarı beklenen bir öğrencinin üniversiteye dair bakış açısı hakkında bilgi edinilmesi hedeflenmiştir.

2. Problem Durumu

2017’de 852 bin öğrenci hak kazandığı halde üniversite tercihi yapmamıştır (“YÖK Başkanı”, 2017). Bu şaşırtıcı durum karşısında YÖK öğrencilerin neden tercih yapmadıklarını öğrenmek için bir de anket yapmıştır. Buna göre adayların üniversite ve bölüm tercihlerini belirleyen faktörler arasında ilk sırayı öğrencinin tercih edeceği bölümden mezun olduktan sonra iş bulma imkânı, ikinci sırayı ilgili bölümün giriş puanı, üçüncü sırayı ise üniversitenin bulunduğu şehir almıştır (“YÖK’ün Tercih Anketi”, 2017). Bu gelişmelerle birlikte, eğitim sistemi ile ilgili sorun ve tartışmaların ülkemizde daima gündemde olması, oldukça sık denilebilecek aralıklarda sistemde değişikliklerin ya da güncellemelerin yapılıyor olması (ki bu araştırma yapıldıktan hemen sonra üniversiteye giriş sınav sistemi tekrar güncellenmiştir) sorunun bir de öğrenci ayağının olduğunun bazen gözden kaçması, bir başka deyişle öğretmen, yönetim ya da sistem üzerinde değişikliklerin sıkça yapılmasına rağmen öğrencilerin hedef ya da fikirlerinin genelde göz ardı ediliyor olması gibi durumlar neticesinde bu araştırmanın yapılmasına karar verilmiştir. Araştırmada şu araştırma sorularına cevap aranmıştır:

- 1- Lise son sınıf öğrencilerinin okul-bölgülerinden memnuniyet durumları nelerdir?
- 2- Lise son sınıf öğrencilerinin okul-bölüm tercihlerinin nedenleri nelerdir?
- 3- Lise son sınıf öğrencilerinin bölüm tercih nedenleri okul türüne göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
- 4- Lise son sınıf öğrencilerinin üniversite eğitimine devam edip etmeme hakkındaki planları nelerdir?
- 5- Lise son sınıf öğrencilerinin üniversite eğitimi almak istemelerindeki amaçları nelerdir?
- 6- Lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteden ve üniversite hayatından beklentileri nelerdir?
- 7- Lise son sınıf öğrencilerinin üniversite sonrası hayattan beklentileri nelerdir?

3. Yöntem

Bu nitel araştırma betimsel bir saha taraması araştırmasıdır. Araştırma fenomenolojik araştırma deseni ile tasarlanmıştır. Fenomenoloji deseni farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanır. Fenomenolojik araştırmalarda araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler veya gruplar veri kaynağı olarak seçilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 72). Bu çalışma özelinde bu bireyler lise son sınıf öğrencileridir.

4. Geçerlik, Güvenirlik, Etik

Araştırma valilik makamının 07.04.2017 tarihli ve 4788987 sayılı onayı ile gerekli izin alındıktan sonra il milli eğitim müdürlüğü ve okul idarecilerinin bilgisi ve izni dâhilinde 2017 Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı belirtilmiş ve sadece çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerden veri toplanmıştır. Araştırma verileri kodlanırken ve gruplanırken araştırmacılar verileri inceleyerek fikir beyan etmişler ve süreç boyunca sürekli karşılaştırma ile (*constant comparison*) kodlamalar düzeltme ve düzenlemeye açık tutulmuştur. Bu karşılıklı kontrol ve düzeltme süreci sonucunda kodlar ve temalar ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra araştırma yapılan okul isimleri ve toplanan veriler (öğrencilerin kendi el yazılarıyla) araştırmacılarda mevcuttur. Araştırma süreci, örnekleme ilgili bilgiler gibi bilgiler de mümkün olduğunca ayrıntılı anlatılmaya çalışılmıştır.

5. Çalışma Grubu

Araştırmada örnekleme yöntemi olarak olasılık temelli olmayan örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada çeşitliliği sağlanması hedeflenen değişken okul türüdür. Mümkün olduğunca farklı okul türlerinden katılım sağlanması hedeflenmiştir çünkü okul türü üniversiteye girişte hem puan hesaplanması hem de okul müfredatından kaynaklı olarak öğrencinin sınava hazırlanması konularında etkili bir değişkendir. Araştırmanın çalışma grubunu, araştırmanın amacına uygun olarak seçilen 2016-2017 eğitim yılında Ege bölgesinde bir ilde lise son sınıfta okuyan, sekiz farklı okul türüne kayıtlı araştırmaya katılmak için gönüllü 161 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerden 55'i (% 34,2) erkek, 106'sı (% 65,8) kadındır.

Çalışma grubunun okul türü, bölüm, baba eğitim durumu ve anne eğitim durumu değişkenlerine göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Okul Türü ve Bölüm Değişkenlerine Göre Dağılımı

Değişken	Tür	f	%
Okul Türü	Mes. ve Teknik A. L. (Sağlık Meslek)	37	23,0
	Fen Lisesi	35	21,7
	Anadolu Lisesi	30	18,6
	Sosyal Bilimler Lisesi	21	13,0
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	13	8,1
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (EML)	10	6,2
	Temel Lise	8	5,0
	Çok Programlı Lise	7	4,3
Bölüm	Sayısal	54	33,5
	Eşit Ağırlık	51	31,7
	Hemşirelik	37	23,0
	Bilişim Teknolojileri	10	6,2
	Muhasebe Finansman	7	4,3
	Türkçe-Sosyal	2	1,2
Baba Eğitim Durumu	Lise	52	32,3
	Lisans	37	23,0
	İlkokul	30	18,6
	Ortaokul	28	17,4
	Yüksek Lisans	11	6,8
	Doktora	2	1,2
	Eğitim Almadı	1	0,6
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	68	42,2
	Lise	44	27,3
	Ortaokul	27	16,8
	Lisans	17	10,6
	Eğitim Almadı	3	1,9
	Yüksek Lisans	2	1,2
TOPLAM		161	100,0

Çalışma grubunun baba ve anne eğitim durumu değişkenlerinin okul türüne göre dağılımı ise Tablo 2 ve Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 2. Çalışma Grubunun Baba Eğitim Durumu Değişkenlerinin Okul Türüne Göre Dağılımı

	Eğitim Almadı	İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	TOP.
Mes. ve Teknik A. L. (Sağlık Meslek)	0	11	9	12	5	0	0	37
Fen Lisesi	0	1	1	8	17	7	1	35
Anadolu Lisesi	0	2	5	12	8	2	1	30
Sos. Bil. Lisesi	1	5	0	12	3	0	0	21
Anadolu İ.H.L	0	4	2	3	2	2	0	13
Mes. ve Teknik A. L. (EML)	0	3	4	3	0	0	0	10
Temel Lise	0	1	3	2	2	0	0	8
Çok Prog. Lise	0	3	4	0	0	0	0	7
TOPLAM	1	30	28	52	37	11	2	161

Tablo 3. Çalışma grubunun anne eğitim durumu değişkenlerinin okul türüne göre dağılımı

	Eğitim Almadı	İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	TOP.
Mes. ve Teknik A. L. (Sağlık Meslek)	1	19	9	8	0	0	1	37
Fen Lisesi	0	6	1	12	14	2	0	35
Anadolu Lisesi	1	8	5	15	1	0	1	30
Sos. Bil. Lisesi	0	12	4	4	1	0	0	21
Anadolu İ.H.L	0	6	4	3	0	0	0	13
Mes. ve Tek. A. L. (EML)	1	5	4	0	0	0	1	10
Temel Lise	0	5	0	2	1	0	0	8
Çok Prog. Lise	0	7	0	0	0	0	0	7
TOPLAM	3	68	27	44	17	2	3	161

6. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış bir görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan bu form ile çalışma grubuna aşağıdaki sorular yöneltilmiştir.

1) Şu anki okulunuzdan ve bölümünüzden memnun musunuz?

2) Neden bu okulu ve bu bölümü tercih ettiniz?

3) Liseden sonra üniversiteye devam etmeyi düşünüyor musunuz?

4) Neden üniversite eğitimi almak istiyorsunuz? Üniversite okumaktaki amacınız/amaçlarınız nelerdir?

5) Hayal ettiğiniz üniversiteyi kazandığınızda nasıl bir hayatınızın olacağını düşünüyorsunuz? Üniversiteden ve üniversite hayatından beklentileriniz nelerdir?

6) Hayal ettiğiniz üniversite ve bölümden mezun olduğunuzda nasıl bir hayatınızın olacağını düşünüyorsunuz?

Sorular araştırmanın amacına dönük araştırma soruları dikkate alarak hazırlanmıştır. Araştırma soruları temel alınarak bir soru havuzu oluşturulmuş ve daha sonra bu sorular üzerinde araştırmacılar değerlendirme yaparak katılımcılara yöneltilen soruları belirlemiştir. Sorular belirlenirken iki kriter sorunun amaca uygunluğu ve katılımcının kolay anlayıp cevap verebileceği şekilde sorunun oluşturulması şeklinde belirlenmiştir. Veri toplama süreci başladıktan sonra verinin ilk toplandığı okuldaki öğrencilerden sorularla ilgili olumsuz bir dönüt gelip gelmediğine dikkat edilmiştir. Bu şekilde tüm uygulama boyunca soruların güncellenebilmesinin yolu açık tutulmaya çalışılmıştır fakat katılımcılardan aksi bir beyan gelmediği için sorular tüm katılımcılara aynen yöneltilmiştir. Gelen yanıtlar içerisinde de soruların anlaşılmadığı ya da sorularla ilgili herhangi bir değişiklik yapılmasına dair bir dönüte rastlanmamıştır.

Verilerin analizinde nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli temalar ve kavramlar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 227). Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından kodlanmış ve araştırmacılar tarafından da incelenerek sürekli karşılaştırma yöntemi ile kod ve temalar hakkında kararlar verilmiştir. Bu süreçte araştırma soruları temaların şekillenmesinde temel oluşturmuştur. Kodlamalar yapılırken de öğrencilerden gelen yanıtlar sürekli karşılaştırma metodu izlenerek incelenmiş ve araştırmacıların üzerinde fikir birliğine vardıkları anahtar kelimeler kodları oluşturmuştur. Oluşturulan kod ve temalardan hareketle veriler üzerinde yüzde ve frekans hesaplamaları yapılmış ve tablolarda sunulmuştur.

7. Bulgular

Araştırma Sorusu 1: Lise son sınıf öğrencilerinin okul-bölümlerinden memnuniyet durumları nelerdir?

Öğrencilerin okul ve bölümlerinden memnuniyet durumları ile ilgili veriler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Okul ve Bölümden Memnuniyet Oranları

	f	%
Evet	96	59,6
Hayır	35	21,7
Kısmen	23	14,3
Kararsız	7	4,3
Toplam	161	100,0

Tablo 4'e göre öğrencilerin % 60'a yakını okul ve bölümlerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 21'i (f=35) okul ve bölümlerinden memnun olmadıklarını söylerken % 14,3'ü ise (f=23) kısmen memnun olduklarını ifade etmiştir. Kısmen memnuniyet okuldan memnun iken bölümden memnun olmamak ya da tam tersi bir durumu ifade etmektedir. Öğrencilerin % 4,3'ü ise bu konuda kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma Sorusu 2: Lise son sınıf öğrencilerinin okul-bölüm tercihlerinin nedenleri nelerdir?

Öğrencilerin okudukları bölümleri tercih nedenleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Öğrencilerin Bölümlerini Tercih Nedenleri

Neden	f	%
Puan	40	24,8
Aile isteği	23	14,3
Bölümden dolayı	18	11,2
Eğitim kalitesi	12	7,4
Meslek sahibi olmak	11	6,8
Mesleğe duyulan ilgi	9	5,6
Mecburiyet	7	4,3
Kararsızım	6	3,7
Hedeflerime ulaşmak için	4	2,5
Okul hedefimdi	4	2,5
Kendi isteğim	4	2,5
İş imkânı	3	1,9
Ulaşım	3	1,9
Toplumsal telkin	3	1,9
Güzel bir yer	3	1,9
İlim, ahlak, din öğrenmek için	3	1,9
Diğer okuldan atıldım	2	1,2
Köklü bir geçmişi var	2	1,2
İngilizce hazırlık	1	,6
İnsanlarla yardımlaşma sevgisi	1	,6
İyi bir üniversite için	1	,6
Sınava hazırlanmak	1	,6
Toplam	161	100,0

Tablo 5'e göre öğrencilerin okudukları bölümleri tercih etme nedenleri arasında en önemli üç tanesi puan (f=40, % 24,8), aile isteği (f=23, % 14,3) ve bölümdür (f=18, % 11,2). Bölümün ismi, popülerliği ya da özellikleri öğrencilerin bölümlerini tercih etmesinde etkili olmuştur. Öğrenciler bölüm tercihlerinde etkili olan değişkenlere dair mesleğe ilişkin faktörler, eğitim kalitesi, mecburiyet, okulun özellikleri, sınav ve üniversite gibi farklı sebepler öne sürmüşlerdir. Öğrencilerden bazılarının ilgili soruya verdiği cevaplar şu şekildedir:

Ö124: “ Yaşadığım şehirdeki en iyi okul ve bölüm”

Ö161: “ Puanım burayı tuttuğu için buraya geldim”

Ö:146: “ Annem ve babam bu okulda olmamı istedikleri için buradayım.”

Ö138: “ İmkânlarım kısıtlı olduğu için bu okulu tercih etmek zorunda kaldım.”

Araştırma Sorusu 3: Lise son sınıf öğrencilerinin bölüm tercih nedenleri okul türüne göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

Tablo 6. Bölüm Tercih Nedenlerinin Okul Türüne Göre Dağılımı

Neden	Okul								Top
	Sağlık	Sosyal Bil.	Anadolu Lisesi	Fen Lisesi	Anadolu İ.H.L.	ÇPL	Temel Lise	M. T. A. L	
Puan	1	4	18	12	-	-	-	5	40
Aile isteği	13	0	1	1	6	-	2	-	23
Bölümden dolayı	1	8	1	8	-	-	-	-	18
Eğitim kalitesi	1	2	-	9	-	-	-	-	12
Meslek sahibi olmak	4	1	1	2	1	-	-	2	11
Meslek duyulan ilgi	9	-	-	-	-	-	-	-	9
Mecburiyet	-	-	-	-	-	5	1	1	7
Kararsızım	1	-	-	1	1	2	-	1	6
Okul hedefimdi	-	2	1	-	1	-	-	-	4
Hedeflerime ulaşmak için	-	2	1	-	-	-	1	-	4
Kendi isteğim	2	-	1	1	-	-	-	-	4
Ulaşım	-	-	3	-	-	-	-	-	3
İş imkânı	3	-	-	-	-	-	-	-	3
Toplumsal telkin	1	-	1	-	-	-	1	-	3
İlim, ahlak, din öğrenmek	-	-	-	-	3	-	-	-	3
Güzel bir yer	-	1	-	1	1	-	-	-	3
Köklü bir geçmişi var	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Diğer okuldan atıldım	-	-	-	-	-	-	1	1	2
Sınava hazırlanmak	-	-	-	-	-	-	1	-	1
İyi bir üniversite için	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Yardımlaşmayı seviyorum	1	-	-	-	-	-	-	-	1
İngilizce hazırlık	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Toplam	37	21	30	35	13	7	8	10	161

Öğrencilerin bölüm tercih nedenlerinin okul türüne göre dağılımı incelendiğinde (Tablo 6) sosyal bilgiler, mesleki ve teknik Anadolu lisesi, Anadolu lisesi ve fen lisesi gibi okul türlerinde en çok tercih sebebinin öğrencinin puanının ilgili okula yetmesi gösterilmiştir ($f=40$). Aile isteğinin en çok etkili olduğu okul türleri ise sağlık meslek lisesi, Anadolu imam-hatip lisesi ve temel lise okul türleri olmuştur ($f=23$). İstenilen bölümün o okulda bulunması ya da okuldaki iyi bölümlerden biri olması değişkeni sosyal bilgiler lisesi, fen lisesi ve Anadolu lisesi öğrencilerinin okul tercihlerinde etkili olmuştur. Meslek sahibi olmak değişkeninin mesleki ve teknik Anadolu liselerini ya da çok programlı liseleri tercih etmede etkili olmadığı bunun yerine sağlık, sosyal bilimler, fen ve Anadolu liselerinin tercih edilmesinde etkili olduğu görülmektedir.

Araştırma Sorusu 4: Lise son sınıf öğrencilerinin üniversite eğitimine devam edip etmeme hakkındaki planları nelerdir?

Öğrencilerin liseden sonra üniversiteye devam etme ile ilgili düşünceleri Tablo 7’de özetlenmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin Üniversiteye Devam Edip Etmeme Hakkındaki Planları

	f	%
Evet	149	92,5
Hayır	12	7,5
TOPLAM	161	100

Tablo 7'ye göre 161 öğrenciden 149'u (% 92,5) üniversite sınavına gireceğini ve üniversitede eğitimlerine devam etmeyi planladıklarını belirtmişlerdir. 12 öğrenci ise (%7,5) aksi yönde görüş belirtmişlerdir.

Araştırma Sorusu 5: Lise son sınıf öğrencilerinin üniversite eğitimi almak istemelerindeki amaçları nelerdir?

Lise öğrencilerinin üniversite eğitimi almak istemelerindeki amaçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Öğrencilerin Üniversite Eğitimi Alma Amaçları

Amaç	f	%
Meslek sahibi olmak/Meslekte Yükselmek/Mesleki eğitim	57	35,3
Kendini geliştirmek/ İyi eğitim	32	19,8
Boş / Yok	14	8,7
İyi bir gelecek	14	8,7
Hayallerime kavuşmak	11	6,8
Güzel bir hayat, rahat (üniversite) yaşam	8	4,9
Vatana millete hayırlı olmak	6	3,8
Alan değişimi yapmak	4	2,5
Ekonomik bağımsızlık	4	2,5
Okumayan aptal durumuna düşüyor, herkes okuyor	4	2,5
Bağımsız bir birey olmak	3	1,9
Farklılık yaratan bir insan olmak	1	,6
Hayata hazırlanmak	1	,6
Öğrenmeyi seviyorum	1	,6
Sanatla ilgilenmek	1	,6
Toplam	161	100,0

Tablo 8'e göre öğrencilerin yaklaşık %35'i (f=57) meslek sahibi olmak veya mesleki eğitim amacıyla üniversite eğitimi almak istemektedir. Öğrencilerin % 19,8'i (f= 32) üniversite eğitimi alma amacını kendini geliştirmek veya iyi eğitim almak olarak belirtmiştir. Bu soruya yanıt vermeyen 14 öğrenciden 12'si üniversiteye devam etmek istemediğini önceden belirten öğrencilerdir. 2 öğrenci ise üniversite eğitimi almayı planladığı halde bu soruya cevap vermemiştir. Öğrencilerden birkaçının üniversite okuma amaçlarına dair soruya verdiği cevaplar şöyledir:

Ö21: *“İstediğim mesleği yapabilmek için üniversite okumak istiyorum. Üniversite okuyarak yapacağım mesleğe tam olarak hazırlanmış olacağım”*

Ö88: *“Kendi ayaklarım üzerinde durmak için...”*

Ö84: *“Kendimi geliştirip sevdiğim işi başarıyla yapmak için üniversite eğitimi almak istiyorum. Amacım her şeyden önce kendimi geliştirip güzel anlar yaşamak”*

Araştırma Sorusu 6: Lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteden ve üniversite hayatından beklentileri nelerdir?

Öğrencilerin üniversite hayatından beklentileri Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Öğrencilerin Üniversite Hayatından Beklentileri

Beklenti	f	%
Mutlu, güzel, iyi hayat	34	21,1
Eğlenmek, güzel vakit geçirmek, heyecanlı hayat, kızlar	24	14,8
Boş/Yok/Bilmiyorum	21	13
Rahat yaşam	14	8,7
Donanımlı bir üniversite, iyi eğitim	9	5,6
Meslek sahibi olmak, mesleki eğitim almak	9	5,6
Daha sosyal bir hayat	7	4,3
Hayallerime kavuşmak, hedeflerimi gerçekleştirmek	6	3,7
Kendini geliştirmek	6	3,7
Diğer	6	3,7
Zorlu, yoğun bir yaşam	5	3,1
Ayrı evde, farklı şehirde hayat, bağımsız olmak	5	3,1
Ekonomik özgürlük, para, köşeyi dönmek	3	1,9
Sıradan, normal hayat	3	1,9
Vatana, millete, aileme faydalı olmak	3	1,9
Büyük beklentilerim var, hayatım değişecek	2	1,3
Güzel tecrübeler, anılar	2	1,3
Kültürlü insanlarla karşılaşmak	2	1,3
Toplam	161	100,0

Tablo 9’a göre 34 öğrenci (%21,1) üniversite eğitimlerinin kendilerine mutlu, güzel ya da iyi bir hayat getireceğini beklemektedir. Bu soruyu yanıtlamayan 21 öğrenciden 12’si üniversite eğitimine devam etmek istemediğini önceden belirtmiştir. Bunların dışında 9 öğrenci daha bu soruya herhangi bir yanıt vermemiştir. Öğrencilerin 24’ü (% 14,8) eğlenmek, güzel vakit geçirmek ya da heyecanlı bir üniversite hayatı ve “kızlar” beklentisi içindedirler. Öğrencilerin 14’ü (% 8,7) ise üniversite süresince rahat bir yaşam sürmeyi beklemektedirler. Tabloya göre donanımlı bir üniversite ya da iyi bir eğitimi beklentisinde olan öğrenci oranı %5,6’dır (f=9). Bunun yanında meslek sahibi olmak, mesleki bir eğitim almak, kendini geliştirmek veya nitelikli bir birey olmak gibi eğitimle ve gelişimle ilgili beklentilere sahip 15 öğrenci (% 9,3) vardır. Buna göre öğrencilerin sadece yaklaşık %15’i alacakları eğitim ya da niteliği ile ilgili beklentiye sahiptir. Geri kalan beklentiler rahat yaşam, eğlenmek ya da ‘üniversite hayatını çılgın gibi yaşamak’ şeklinde beklentilerden oluşmaktadır. Öğrencilerden bazılarının ilgili soruya verdiği cevaplar şu şekildedir:

Ö36 : “ Üniversite hayatını çılgın gibi yaşamak ve mezun olmak istiyorum...”

Ö148: “ Çatı katındaki evimde tek başıma bilgisayar oynayarak uyuyarak ve yemek yiyerek ha bir de tabi arada okula gidip sınavlara çalışarak mutlu mesut yaşamak istiyorum”

Ö119: “Eğlenmek, güzel vakit geçirmek”

Araştırma Sorusu 7: Lise son sınıf öğrencilerinin üniversite sonrası hayattan beklentileri nelerdir?

Öğrencilerin üniversiteden mezun olduktan sonraki hayattan beklentileri Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Üniversite Sonrası Hayattan Beklentileri

Hayattan beklentiler	f	%
Güzel ve mutlu yaşam,	55	34.2
Meslek sahibi olmak / Meslekte başarılı olmak	26	16.2
Bilmiyorum/Beklentim yok/Boş	23	14.2
Rahat, huzurlu, istendik yaşam	20	12.3
Zengin olmak, köşeyi dönmek, istediğini almak	7	4,3
Bağımsız, saygı duyulan bir birey	7	4,3
Verimli, düzenli, başarılı hayat	6	3,7
Diğer	5	3.1
Kendini geliştirmek	4	2.5
Yoğun, meşgul, tempolu ama mutlu	3	1,9
Hayalleri gerçekleşmiş	3	1,9
Zor hayat	2	1,3
Toplam	161	100,0

Tablo 10’da görülmektedir ki öğrencilerin %34,2’si (f=55) üniversite deneyiminden sonra güzel bir yaşam sürmeyi ve mutlu olmayı hedeflemektedir. Öğrencilerin %16,2’si (f=26) bir meslek sahibi olmak ya da sahibi olacakları meslekte başarılı olmak gibi bir beklentiye sahiptir. Öğrencilerin %12,3’ü rahat ya da huzurlu bir yaşam, istedikleri gibi bir hayat sürme beklentisindedir. Bu soruya üniversite sınavına girmeyeceğini beyan eden 12 öğrenci yanıt vermemiştir Öğrencilerin %6,7’sinin (f=11) herhangi bir beklentisi yok iken %4,3’ü ise (f=7) zengin olacağını ya da köşeyi döneceğini düşünmektedir. Bu bölümde yine dünyayı gezmek istemekten bilim adamı olmaya kadar farklı temalar da ortaya çıkmıştır. Öğrencilerden birkaçının üniversite sonraki hayata dair beklentileri şöyledir:

Ö122: “*Daha iyi ve huzurlu bir hayat yaşayacağımı düşünüyorum.*”

Ö109. “*Zengin.*”

Ö98: “*Mutlu bir hayat*”

8. Sonuç ve Tartışma

İlk araştırma sorusundan elde edilen bulgular doğrultusunda öğrencilerin yaklaşık %60’ı okulundan ve bölümünden memnun iken %40 gibi azımsanmayacak bir oran okulundan veya bölümünden memnun olmadığını ya da bu noktada kararsız olduğunu ifade etmiştir. Bu durum öğrencilerin okul veya bölüm tercihlerini yaparken kendilerini yeteri kadar tanımadıkları, tercihlerinin isabetli olması için gerekli ve önemli noktaları gözden kaçırdıkları, birtakım

kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaları sonucu tercihlerini ancak bu kısıtlamalar ışığında yapabildikleri veya doğru rehberlik fırsatlarından yararlanamadıklarını ortaya koymaktadır.

İkinci araştırma probleminde öğrencilerin okul seçimlerini etkileyen nedenler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre lise öğrencilerinin okul tercihlerinde en önemli etkiyi ailenin isteği ve öğrencinin sınavlardan alabildikleri puan faktörleri yapmaktadır. Bununla birlikte bölüme ilişkin özellikler de öğrenciyi tercih yapmaya sevk eden üçüncü etken olarak görülmektedir. Bu bulguların çalışmanın ilk araştırma sorusuna dair bulgularla paralellik gösterdiği söylenebilir. Lise tercihinde kendi dışındaki faktörlere veya isteğini kısıtlayan puan değişkenine başvuran öğrenciler dolayısıyla okuduğu lise ve bölümden memnun olmamaktadır.

YÖK üniversite giriş tercihlerinin oranındaki düşüş üzerine yaptığı ankette benzer sonuçlara ulaşmıştır. Buna göre, üniversite çağına gelmiş öğrencilerin tercihlerini yönlendiren temel etkenler iş imkânı, puan ve üniversitenin bulunduğu şehir faktörleridir (“YÖK’ün Tercih Anketi”, 2017). Özellikle iş imkânı ve puan faktörlerinin hem lise hem de üniversite tercihlerini yönlendiren bir ölçüt olması, bu seçim kriterlerinin ülkemiz eğitim sisteminde kalıp haline geldiğini ve eğitime bakışı yönlendiren temel unsurlar olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Koçyiğit ve Eğmir (2015) yaptıkları çalışmada aile tercihlerinin öğrencilerin üniversite seçimlerinde belirleyici bir etken olduğunu belirlemişlerdir. Seçimlerini aile ve sosyal çevrenin yönlendirmesiyle veya tesadüfi olarak yaptığını ifade eden öğrenciler, tercihlerini kendi hedeflerine göre yapan öğrencilerden sayıca fazla bulunmuştur. Bu durum lise ve üniversite tercihi gibi bireyin hayatını temelden etkileyecek seçimlerin genelde bireyin öz yönlendirmesi dışında alındığını göstermektedir.

Tercih nedenlerinin okul türüne göre dağılımından elde edilen bulgulara göre “meslek lisesi” ve “çok programlı lise” türündeki okulların öğrencileri, çoğunlukla aile isteği ve mesleğe duyulan ilgi ya da mecburiyet gibi nedenlerin okul tercihlerini yönlendirdiğini belirtmişlerdir. Buna karşın “fen lisesi” ve “sosyal bilimler lisesi” öğrencileri okul tercihlerinde alacakları eğitimin kalitesini dikkate almışlardır. Bununla birlikte “fen lisesi” ve “Anadolu lisesi” türü okullarda okuyan öğrencilerin velileri “meslek lisesi” ve “çok programlı lise” türü okullarda okuyan öğrenci velilerinden daha yüksek tahsil durumuna sahiptir. Bu bulgular ışığında aile ve sınav puanı etkenlerinin, okul seçiminde özellikle meslek lisesi öğrencileri üzerinde etkili olması, eğitime eleştirel bakışla yaklaşanların da vurguladıkları gibi neredeyse bir sosyal sınıf devamlılığı oluşturmaktadır. Bu, meslek lisesi sayısı, üniversite kapısında bekleyenler ve üniversiteye kadar zorunlu eğitim gibi unsurlar dikkate alındığında

giderek büyüyecek ve sağlamlasacak bir sınıfsal ayrışmaya eğitim sistemi marifeti ile gidildiği endişesini uyandırmaktadır.

Illich (2010)'e göre günümüzde eğitimin en önemli işlevi öğrencileri okul sonrası yaşamlarında içinde bulunacakları toplumsal sınıfın değerleriyle kültürlemektir. Eleştirel pedagoglar okulun, toplumsal üretim ilişkilerini her nesilde tekrar üreten bir kurum olduğunu ifade etmişlerdir. Bu noktada eğitim bir yandan toplumdaki egemen norm, değer ve inanç sistemlerini bireye aktarırken, bir yandan da bireyi sosyal rollerini sistemin istediği biçimde yerine getirmesine dönük niteliklerle donatır (İnal, 2008: 105). Althusser (2010) da benzer bir bakışla eğitimi ideolojik aygıtlardan biri olarak görmüştür. Baskı aygıtları gibi zor kullanmak yerine ikna yöntemine başvuran ideolojik aygıtlardan biri olan okul, temelde kapitalist üretim ilişkilerini yeniden üretir. Yani toplumdaki sınıfsal ayrımı oluşturur ve bu ayrımın yeniden üretimine katkıda bulunur.

Bowles ve Gintis (akt. Blackledge ve Hunt, 1989)'e göre eğitim sistemi sınıfsal ayrımının devamı için iki temel işlev görür. İlk olarak okullar ekonomik başarının yeteneğe ve kapitalist değerlere uygun becerilere bağlı olduğu önermesini savunarak sınıf ayrımını meşru hale getirir. Bunu gerçekleştirmek için yetenekli öğrencileri seçmek için okulların önemli bir araç olduğuna ilişkin meritokratik bir mit oluşturulmuştur. Böylece öğrenciler son derece sınırlandırılmış, hayatla ilişkisi kopmuş ve spesifik biçimde dizayn edilmiş bilişsel testlerle, yerleştirildikleri okulların ve sonrasındaki toplumsal sınıflarının hak ettikleri yer olduğuna tam anlamıyla ikna olurlar. Hâlbuki bu yapı okul ve okul sonrası hayattaki yerin temelde toplumsal sınıfla ilişkili olduğu gerçeğini gizlemeye yarar. İkinci olarak ise okullar farklı sınıflardaki öğrencilere farklı değerler aşılıyarak onları geleceğin dünyasındaki yerlerine hazırlar. Bu nedenle alt sosyoekonomik düzeyden ailelerin çocukları genelde itaat ve Freire'nin sessizlik kültürü dediği değerler ile yetiştirilirken, üst sosyoekonomik düzeyden ailelerin çocuklarına yönetici sınıfların değerleri aşılanır (İnal, 2008: 115; Yıldırım, 2011: 104). Bu çalışmada da öğrencilerin okul seçimlerini temelde ailenin tercihlerinin yönlendirmesi ve “fen lisesi” ve “Anadolu lisesi” türündeki okullarda okuyan öğrencilerin ailelerinin eğitim düzeylerinin “meslek lisesi” ve “çok programlı lise” türünde okuyan öğrencilerin ailelerinden daha yüksek olması, toplumda bir sınıf farklılığı meydana geldiğini göstermektedir. Aileler çocuklarını kendi sınıfsal değerlerine ya da imkânlarına göre yetişecekleri okullara göndermeyi tercih etmektedirler.

Üçüncü araştırma sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara göre öğrencilerin büyük çoğunluğunun lise eğitimleri sonrasında üniversite eğitimi almak istedikleri görülmektedir. Neden üniversite eğitimi almak istedikleri şeklindeki soruya öğrencilerin % 30'dan fazlası

meslek sahibi olmak, para kazanmak ya da iyi bir gelecek gibi sebepler öne sürerek cevap vermişlerdir. Öğrencilerin % 25'e yakını ise kendini geliştirmek, eğitilmiş birey olmak, vatana millete faydalı olmak gibi sebepler belirtmişlerdir. Lise tercihi de karşımıza çıkan bu duruma göre öğrenciler içinde buldukları eğitim sürecine bir araç olarak yaklaşmakta ve neticesine odaklanmaktadır. Meslek liseleri dışında (sağlık meslek hariç) neredeyse tüm okullar ve hatta üniversite meslek edinmek için bir araç olarak (İsmi meslek lisesi olan bir okulun bu şekilde görülüyor olması da dikkate değerdir) görülmektedir. Yani öğrenciler eğitimin salt kendi başına bireyin hayatında katma değer oluşturan bir yönü olduğu konusunda olumsuz algıya sahiptirler. Yani bu noktada eğitimin araçsallaştığına dair bir durum ortaya çıkmaktadır.

Öğretim özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yetkinliğin tek kanıtı olan diplomanın tek aracı olduğundan, gençler tarafından “mecburen” katlanılan bir süreç halini almaktadır. Talim ve Terbiye Kurulu eski Başkanı Ziya Selçuk (Akt. Çakmakçı, 2018) da diploma şantajıyla öğrencilerin lise eğitimine devam ettiğini ifade etmektedir. Çocuklar istedikleri geleceğin anahtarı olan sınavın gereğini yerine getirmek için mecburen lisede kalmak zorundadırlar. Ama asıl hedef üniversite olduğu için öğrenci tamamen sınav odaklı bir süreç içerisinde eğitimin ruhundan uzak kalmakta ve salt öğretime -ki bu da sınavın sınırlarını çizdiği bir öğretimdir- yoğunlaşmakta ve disiplinlere ait belirli kalıpları ezberlemektedir.

Öğrenciler kendilerine mutluluk getirecek bir hayat hedeflerine ancak üniversite eğitimi aracılığı ile ulaşabileceklerini düşünmekte ve bunun için gerekli olan lise diplomasını almak için ortaöğretim kurumlarına devam etmektedirler. Diplomaya dayalı sistemin varlığının temel sebeplerinden biri de “teknokrasi miti” olarak da adlandırılan modern toplumlarda karmaşıklaşan işleri ancak yüksek bilişsel düzeye bireylerin yapabileceğine dair inançtır (İnal, 1993: 817). Illich'e göre resmi eğitim kurumları olan okullar tarafından başarının sertifikalandırılması uygun öğrenme üzerinde bir tekelleşmeye yol açarak çözümü zor problemler meydana getirmektedir. Özellikle informal eğitim bir insanın yaşam boyu öğrenmelerinin önemli bir bölümünü oluşturmasına rağmen gayri meşru bir alan olarak görülmektedir. Ayrıca öğrenci farklı yetkinliklere sahip olsa da toplumun mesleki iş bölümleşmesinde rol almak için tek önemli olan okul performansıdır. Ayrıca bu durum zenginlerin kendi menfaatleri için okulu ve amaçlarını manipüle etmeleri durumunu doğurmaktadır (Pitts, 1972).

Bu çalışmada da öğrencilerin çoğu üniversite eğitimini yararlı bir bakışla değerlendirip iyi bir meslek ve iyi bir gelecek olgusuyla özdeşleştirmiştir. Özellikle günümüzde birçok mesleğin yürütülmesinde ön şartlardan birinin lisans mezunu olmak

şeklinde belirlenmesi üniversite eğitimine olan talebin artmasındaki temel etkidir. Dolayısıyla lise eğitimini tamamlayan bireyler ve aileleri üniversite eğitimini zorunlu bir eğitim kademesi gibi algılamaktadır. Koçyiğit ve Eğmir (2015) yaptıkları çalışmada öğrencilerin üniversite eğitiminden temel beklentisinin meslek edinme olduğunu belirlemişlerdir. Bunun yanında ailenin veya toplumun yönlendirmesi öğrencilerin öğretim almalarına ilişkin ana faktörlerdir. Bu çalışmada da üniversite okumanın bir zorunluluk olduğu, mecburiyet arz ettiği ve üniversite okumayan kimselerin toplumdaki statülerinin düşük olacağı şeklinde görüşler öne sürülmüştür. Ayrıca öğrencilerin üniversite eğitiminden beklentilerinin meslek ekseninde rahat ve refah dolu bir hayat sürmek ve geniş imkânlarla ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Çalışmanın bulguları göz önüne alındığında üniversiteye kadar zorunlu bir eğitim sürecinin varlığı ve üniversitenin de meslek ve rahat bir yaşam için zorunlu bir kademe olarak görülmesi, ülkemizde eğitim için motivasyonu olmayan ama okumak zorunda olduğu için öğrenime devam eden bir öğrenci kitlesinin ortaya çıkması gibi bir sonuca kaynaklık etmektedir. Zira tercihlerini genelde aile ve puan ekseninde yapan, hem eğitim süreci hem de sonrası için sadece rahat bir yaşamı hedefleyen, entelektüel amaçları önem sırasında arkalara koyan bireylerin okudukları lise veya bölüme ve hatta eğitim olgusuna olumlu yaklaşımlarını beklemek mümkün olmayacaktır. Koçyiğit ve Eğmir (2015)'in yaptığı çalışmada öğrencilerin çoğu zorunlu olmasaydı yine eğitim almak isteyeceklerini belirtmişlerdir. Buna sebep olarak ise başka seçenek olmaması, aile ve sosyal çevre baskısı, ekonomik kaygı ya da öğretim olgusunun alışkanlık oluşturması gibi nedenleri öne sürmüşlerdir. Bu bulgu öğrenim çağındaki bireylerin öğretime ilişkin “mecburiyet” algısını destekler niteliktedir.

Elde edilen bulgular ışığında ayrıca öğrencilerin üniversite hayatına bakışlarının özgürlük, rahatlık, eğlence, sosyal aktiviteler ekseninde odaklandığı görülmektedir. İyi bir eğitim ya da zorlu bir yaşam öngörenlerin oranı % 15'i geçmemektedir. Bir önceki bulguda eğitim sisteminden çıktıklarında öğrencilerin yaklaşık yarısının rahat, mutlu ve zengin bir yaşam öngördükleri de düşünüldüğünde öğrencilerin sürekli rahatlık, mutluluk, eğlenceyi hayal etmeleri, içinde buldukları durumda bunlardan yoksun kaldıkları ya da en azından bu şekilde bir özalgıya sahip oldukları yorumunu mümkün kılmaktadır. Burada vurgulanması gereken eğitim sürecinin toz pembe olması gerektiği değil, aksine eğitim sürecinin sonucunda beklentilerine ulaşamayacak olan bazı öğrencilerin yaşayabilecekleri buhranlardır. Bununla birlikte aranan mutluluk ve huzurun okul bitirmekle elde edilip edilemeyeceği hususu da sorgulanması gereken bir ön kabuldür.

Lise öğrencilerinin üniversite eğitimini çevresini genişletmek, sosyal aktivitelere sınırsızca katılmak, kafasını dinlemek ve rahat etmek gibi olgularla eşleştirmesi öğrencilerin ailelerinden uzakta, bir birey olarak var olma isteklerini ortaya koymaktadır. Şahin, Zoraloğlu ve Fırat (2011) yaptıkları çalışmada öğrencilerin büyük kısmının üniversitenin “estetik/kültürel bilinçlilik” ile “entelektüel gelişme”yi sağlaması gerektiğini düşünmediğini belirlemişlerdir. Ayrıca Karadağ ve Yücel (2017) öğrencilerin okudukları üniversiteye ilişkin memnuniyet düzeylerini inceledikleri çalışmada yerleşke ve yaşamın doyuruculuğu alanlarındaki değişimin memnuniyet üzerinde önemli bir etki yaptığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak genelde eğitimin özelde ise yükseköğretimin amaçları ile lise çağındaki öğrenci kitlesinin amaçlarının uyuşmadığı söylenebilir. Öncelikle öğrencileri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirme amacını güden ortaöğretim kademesi, tercihlerini genellikle dışsal faktörlere göre yapan öğrenciler göz önüne alındığında bu işlevi tam anlamıyla yerine getirememektedir. Bununla birlikte öğrencilerin genel kültür edinmesini, bireysel ve toplumsal sorunlara dair farkındalık sahibi olarak bu sorunlara çözüm yolları aramasını, ülkenin sosyoekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmasını amaçlayan ortaöğretim kademesine karşın, öğrenciler genelde hem eğitime hem de yükseköğretime yararcı bir bakışla mutluluk, rahatlık veya güzel bir hayat yaşamak gibi amaçları öncelemektedir. Ayrıca mecburen eğitime devam etmeleri gerektiğini de söyleyen öğrenciler mevcuttur. Bu durum ortaöğretimin ve yükseköğretimin amaçları ile bireylerin amaçları arasındaki uyuşmazlığı gözler önüne sermektedir.

9. Öneriler

Zorunlu eğitim, üniversite dahil her kademedede öğrenci başarısı(zlığı), üniversite tercihleri, eğitimin ve yükseköğretimin planlanması, eğitimin her kademesinde motivasyon düşüklüğü ya da tükenmişlik gibi konular tartışılırken bu çalışma ve benzeri çalışmalarının bulgularının dikkate alınması önerilmektedir.

Kaynakça

- 10 Soruyla Liseye Geçiş Sistemi. (2017, Aralık, 22). <http://www.egitimajansi.com/haber/10-soruyla-liseye-gecis-sistemi-haberi-62563h.html> adresinden alınmıştır.
- Althusser, L. (2010). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (4. Baskı). (Çev. Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Blackledge, D. & Hunt, B. (1989). *Sociological Interpretations of Education*, London: Routledge .
- Cevizci, A. (2016). *Eğitim Felsefesi* (4. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Çakmakçı, N. (2018). Diploma şantajıyla lisede tutulan çocuklar-40732576 adresinden alınmıştır.
- DPT. (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013) Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu. <http://bys.omu.edu.tr/bologna/userfiles/files/yuksekogretimraporu.pdf> adresinden alınmıştır.
- Drucker, P. F. (1993). *Kapitalist Ötesi Toplum*. (Çev. Belkıs Çorakçı). Ankara: İnkılap Kitabevi.

- Erdem, M. (2015). Türk Eğitim Sistemi. A. Balcı (Ed.), *Karşılaştırmalı eğitim sistemleri*, (ss. 1-31), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ergün, M. (2011). *Eğitim Felsefesi* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Freire, P. (2014). *Ezilenlerin Pedagojisi* (11. Basım) (Çev. Dilek Hatipoğlu ve Erol Özbek). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hamamcı, Z. (2013). İlköğretim Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Mesleki ve Eğitsel Kararlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (44), 284-299.
- Illich, İ. (2010). *Okulsuz Toplum* (3. Basım). İstanbul: Oda Yayınları.
- İnal, K. (1993). Bazı Paradigmalarda Eğitim ve Özgürlük İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25 (2), 795-820.
- İnal, K. (2008). *Eğitim ve İdeoloji*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Karadağ, E. & Yücel, C. (2017). Türkiye Üniversite Memnuniyet Araştırması [TÜMA-2017]: Rapor Özeti. *Yükseköğretim Dergisi*. 7 (2), 132-144.
- Koçyiğit, M. & Eğmir, E. (2015). Yükseköğretim, Neden ve Nasıl: Üniversite Öğrencilerinin Perspektifinden Bir Bakış, *Route Educational and Social Science Journal*, 2 (4), 241-256.
- MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, (2017). 2017 Yılı Performans Programı. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_01/30154029_2017_YYIY_Performans_ProgramY.pdf adresinden alınmıştır.
- MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, (2017b). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2016-2017 Yılı (1. Dönem). https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_03/31152628_meb_istatistikleri_organ_egitim_2016_2017_1.pdf adresinden alınmıştır.
- Murphy, R. (1979). *Sociological Theories of Education*. McGraw Hill.
- Parelius, R. J. & Parelius, A. P. (1978). *The Sociology of Education*. U.S.A.: Pearson College Div.
- Pitts, J. P. (1972). Pedagogy of the Oppressed by P. Freire and Deschooling Society by Illich. *Journal of Black Studies*, 3 (1), 111-116.
- Sakıncı, S. & Bursalıoğlu, S. A. (2012). Yükseköğretimde Küresel Bir Değişim: Girişimci Üniversite Modeli, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2 (2), 92-99.
- Şahin, İ., Zoraloğlu, Y. R. & Fırat, N. Ş. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçları, Eğitsel Hedefleri, Üniversite Öğreniminden Beklentileri ve Memnuniyet Durumları. *Educational Administration: Theory and Practice*, 17 (3), 429-452.
- Şentürk, M. L. & DüNDAR, H. (2017). İlköğretim Öğrencilerinin Bilimsel Süreç Becerileri İle Bilime Olan İnançları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6 (2), 11-21.
- Tan, M. (1990). Eğitim Sosyolojisinde Değişik Yaklaşımlar, İşlevci Paradigma ve Çatışmacı Paradigma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23 (2).
- TES. (2009). Türkiye'de Üniversite Sorunu ve Üniversite Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. http://www.turkegitimsen.org.tr/lib_basili/94 adresinden alınmıştır.
- Tezcan, M. (2013). *Sosyolojik Kuramlarda Eğitim* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Toffler, A. (1981). *Gelecek Korkusu, Şok*. (Çev. Selami Sargut). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Topses, M. D. (2011). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- TÜİK. (2014). Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden alınmıştır.
- Türkiye'de Eğitimin Mevcut Durumu. (t.y.). http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/eik/EK1.pdf adresinden alınmıştır.
- UNESCO. (2018). UNESCO Institute for Statistics. <http://www.uis.unesco.org/Pages/default.aspx> adresinden alınmıştır.
- Yıldırım, A. (2011). *Eleştirel Pedagoji: Paulo Freire ve Ivan Illich'in Eğitim Anlayışı Üzerine* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YÖK 852 Bin Adaya Neden Tercih Yapmadığını Soracak. (2017, Ağustos 14). <http://www.memurlar.net/haber/687623/yok-852-bin-adaya-neden-tercih-yapmadigini-soracak.html> adresinden alınmıştır.
- YÖK Başkanı Prof. Dr. Yekta Saraç, 852 Bin Adaya Neden Tercih Yapmadığını Soracak. (2017, Ağustos 14). <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1597191-yok-baskani-prof-dr-yekta-sarac-852-bin-adaya-neden-tercih-yapmadigini-soracak> adresinden alınmıştır.
- YÖK. (2018). Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- YÖK'ün 'Tercih Anketi' Sonuçlandı. (2017, Eylül 9). <http://www.trthaber.com/haber/egitim/yokun-tercih-anketi-sonuclandi-332595.html> adresinden alınmıştır.